

Педагогічні умови формування екологічної культури студентів-аграрників

Савченко І.Є., викладач-методист ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний коледж», e-mail: irsavchenko2010@ukr.net

Анотація: Основне завдання екологічної освіти – озброїти студента знаннями в області природничих, технічних та суспільних наук стосовно особливостей взаємодії суспільства та природи, розвинути в ній здатність розуміти і оцінювати конкретні дії та ситуації

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна свідомість, еколого-освітня діяльність, еколого-практична діяльність., екологізація навчальних дисциплін.

Від ефективності екологічної освіти та виховання фахівців сільського господарства нині залежить захист навколишнього середовища від забруднення і руйнування, застосування ресурсозберігаючих маловідходних технологій, виробництво екологічно чистої, якісної продукції. Як справедливо стверджують учені, соціально-екологічний фактор нині відіграє важливу роль у еколого-безпечному розвитку сільського господарства, і тому дослідження проблеми формування екологічної культури студентів-аграрників є важливими і актуальними. Щоб обґрунтувати провідні педагогічні фактори та умови ефективного формування екологічної культури студентів, звернемося до праць вчених у цій галузі. Вагомий внесок у розробку педагогічних умов щодо формування екологічної культури підростаючого покоління зробили такі відомі науковці як Г.Пономарьова, Р.Рославець, Н.Кот, Т.Вайда, Н.Єфименко та ін. Р.Рославець цілком обґрунтовано до педагогічних умов виховання екологічної культури дошкільників відносить: · вироблення норм і правил екологічної поведінки особистості серед природи; · вибір оптимальних форм і методів екологічної освіти і виховання; · забезпечення комплексного підходу до вивчення природи з використанням міждисциплінарних зв'язків, здійснення педагогічного впливу на вихованців власним прикладом бережного ставлення до навколишнього середовища; уміння зацікавити дитину; створити мотивацію; уміло впроваджувати у

процес виховання психологічно-активні прийоми. Проведений аналіз наукового дослідження Н.Кот дозволив відмітити три основні групи педагогічних умов, які сприяли забезпеченню ефективної роботи навчально-виховного закладу та сім'ї: умови, спрямовані на забезпечення єдності мети і змісту в екологічному вихованні; умови, які забезпечують взаємодію методів роботи з екологічного виховання; встановлення спільних та специфічних форм і методів роботи навчально-виховного закладу та сім'ї. У дисертаційному дослідженні Г.Пономарьової розглядається система педагогічних умов формування екологічної культури студентів педагогічного коледжу. Систему педагогічних умов автор слушно визначає як поєднання засобів виховного і навчально-освітнього впливу на почуття, розум, поведінку студентів коледжу. До цієї системи Г.Пономарьова включає: по-перше, елементи змісту навчальних предметів (природничого й усіх інших галузей знань), позанавчальні заняття різного характеру, педагогічну практику; по-друге, такий важливий і тонкий комплекс впливу, як виховуючі відношення; по-третє, введення елементів ігрової діяльності в процес екологічної освіти й навчання [3, с. 74–75]. Певний інтерес для нашого наукового пошуку викликає дослідження Н.Олійник, присвячене формуванню екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму. Заслуговують на увагу визначені авторкою педагогічні умови формування екологічної компетентності студентів, зокрема: розуміння цілісності навколишнього середовища, взаємовпливу розвитку його окремих складників; інтегрування процесів професійної, екологічної та загальнокультурної підготовки студентів гідромеліоративного технікуму; спрямованість навчального процесу на соціальний розвиток особистості; гуманізація навчального процесу, що сприяє виявленню активності всіх учасників, їхнього особистого включення у еколого-освітню діяльність; забезпечення можливості самореалізації студентів з урахуванням їхніх особистих здібностей та інтересів. Не викликають сумніву педагогічні умови формування екологічного світогляду студентів вищих аграрних навчальних закладів I–II рівнів акредитації у процесі вивчення економічних дисциплін, обґрунтовані у дисертації Н.Негруци. До них авторка відносить: оволодіння викладачами теоретичними основами процесу формування системи екологічних знань; набуття ними вміння

вибирати ефективні форми організації навчально-виховного процесу, спрямованого на формування і розвиток системи екологічних знань і практичних навичок студентів; організація різних видів діяльності студентів, спрямованих на активізацію інтересу до еколого-економічних проблем під час вивчення спецдисциплін економічного циклу; розкриття практичних значень еколого-економічних знань, здобутих у процесі навчання. Не дивлячись на загальний характер перерахованих умов формування екологічного світогляду як складника екологічної культури студентів, ми враховували їх у нашій роботі. На основі аналізу праць за темою нашого дослідження, власного теоретичного пошуку можна виділити три провідних педагогічних фактори формування екологічної культури студентів аграрного технікуму: екологічна освіта; екологічне виховання; еколого-практична діяльність. Зупинимось детальніше на змістових характеристиках означених педагогічних факторів та умовах, що забезпечують їх ефективність. Екологічна освіта сьогодні розглядається як неперервний процес, що охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення і ґрунтується на таких принципах: єдність формальної і неформальної освіти населення; орієнтація на ідею цілісності природи, універсальності зв'язків усіх природних компонентів і процесів; міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань, логічне підпорядкування різнобічних знань основній меті екологічної освіти; взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях; конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок; поєднання екологічних знань з природничо-науковими та гуманітарними знаннями. Основне завдання екологічної освіти – озброїти студента знаннями в області природничих, технічних та суспільних наук стосовно особливостей взаємодії суспільства та природи, розвинути в ній здатність розуміти і оцінювати конкретні дії та ситуації. Специфіка екологічної освіти полягає в тому, що вона має базуватися на принципі “випереджаючого відображення” .У свідомості людини повинна відбуватись постійна оцінка можливих наслідків втручання у природу як безпосередніх, так і майбутніх, з позиції не тільки добробуту людини, а й гармонізації відносин в системі “суспільство – природа”. Важливою подією у розвитку

екологічної освіти стало затвердження у грудні 2001 року Концепції екологічної освіти України, яка була широко обговорена в освітянських та наукових колах держави. Цей державний документ містить цілі, завдання, позиції, принципи і критерії екологічної освіти учнів та студентів. Важливим є те, що в Концепції передбачено: екологічна освіта має спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення (зокрема, через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки фахівців. Вирішення цих завдань має забезпечити формування цілісного екологічного знання й мислення, необхідних для прийняття екологічно обґрунтованих народногосподарських рішень на рівні підприємств, галузей (сільськогосподарського виробництва зокрема), регіонів, країни. Важливим для нашого дослідження є положення Концепції про неперервність екологічної освіти. Розглянемо основні складові екологічної освіти в системі “сім’я – школа – вищий навчальний заклад – виробництво”. Сім’я відіграє важливу роль у екологічному вихованні та навчанні дитини, оскільки сім’я покликана готувати її до майбутнього життя та еколого-безпечної практичної діяльності, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду щодо охорони навколишнього середовища. Ефективність екологічної освіти дітей в сім’ї залежить від створення в ній належних умов, зокрема: зацікавленість інтересами екологічної політики держави; спільна екологічна трудова діяльність батьків і дітей; організація домашнього побуту та сімейних традицій екологічного характеру. Працюючи вдома та на приватних ділянках, батьки власним прикладом вчать дітей необхідним умінням та навичкам з нагляду за об’єктами природи. Невимушеність взаємин, тактовні пояснення, зауваження та допомога у спільному виконанні практичних дій є для дітей взірцем наслідування. Вказівки дорослих, пояснення і контроль допомагають дітям оволодіти практичними навичками уважного і відповідального ставлення до оточуючого природного середовища. Екологічна освіта у професійно-технічних закладах, технікумах та коледжах має базуватися на змісті, формах та методах шкільної екологічної освіти та враховувати особливості впливу на довкілля конкретних галузей народного господарства. Вища екологічна

освіта спрямована, з одного боку, на завершення формування екологічної культури фахівців за різним фахом, а з іншого – забезпечує підготовку спеціалістів із профільною вищою екологічною освітою чотирьох рівнів (початкова, базова і два рівні повної вищої екологічної освіти), які відрізняються за ступенем глибини, ґрунтовності й специфікою підготовки. Післядипломна екологічна освіта забезпечує неперервність екологічної освіти та включає систему підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців, керівного складу підприємств, організацій, установ, підприємців за різними аспектами природоохоронної діяльності та раціонального використання природних ресурсів, екологічну освіту дорослих відповідно до потреб особистості та ринку праці, а також підготовку фахівців-екологів найвищої кваліфікації – кандидатів і докторів наук у галузі екології та охорони навколишнього середовища. Отже, забезпечення неперервності екологічної освіти є провідною педагогічною умовою формування екологічної культури студентів аграрного технікуму. Варто додати, що її вплив на формування екологічної культури особистості студента має посилитись, якщо буде поєднуватися формальна і неформальна ланки екологічної освіти. Мова про те, що крім планового оволодіння екологічними знаннями, студент має отримувати екологічну інформацію з газет, журналів, радіо, телебачення, під час відвідування фотовиставок екологічного змісту, екологічних фестивалів, краєзнавчих музеїв, природничо-заповідних об'єктів, релігійних установ, зоопарків тощо. Не менш важливою педагогічною умовою формування екологічної культури студентів є переконаність педагогічних працівників аграрних технікумів у доцільності та необхідності екологізації підготовки молодших спеціалістів-аграрників. Важливо відзначити, що до 1998 року в Україні практично не було підручників і навчальних посібників з належним висвітленням екологічних аспектів природознавства, природокористування та сталого розвитку [6]. За період з 1998–2002 рр. було видруковано понад десять підручників і навчальних посібників з екології, зокрема: “Екологія” та “Урбоекологія” (В.П. Кучерявий); “Основи екологічних знань” (Г.О Білявський та ін.); “Техноекологія” (Л.П. Клименко); “Екологія” (Ю.А. Злобін); “Екологічна економіка” (Л.Г. Мельник); “Геоекологія” (О.М. Адаменко) тощо. Але більшість підручників і посібників видані обмеженими тиражами і вони не

можуть задовольнити потребу аграрних технікумів та коледжів. Крім того, регіональні екологічні проблеми в них висвітлені недостатньо. Автор вважає, що цей факт має враховуватися викладачами під час розробки методичних рекомендацій, вказівок щодо вивчення екологічних дисциплін. Наступною важливою педагогічною умовою формування екологічної культури студентів аграрних технікумів виокремлюємо систематичну і безперервну мотивацію ґрунтового оволодіння екологічними знаннями. На ефективність формування інтересів студентів до екологічних проблем впливає рівень та якість їх знань, сформованість пізнавальних можливостей: здібностей сприймати навчальну інформацію, мисленнєвих здібностей, здібностей запам'ятовувати матеріал, ґрунтовне володіння навчально-пізнавальними вміннями тощо. Не менш важливий висновок ми зробили щодо залежності інтересів студентів до оволодіння екологічними знаннями від педагогічної майстерності викладачів, від їх вміння налаштувати доброзичливу, шанобливу, педагогічно доцільну взаємодію. Цю обставину ми враховували під час проведення педагогічних експериментів і виділяємо її як одну з провідних педагогічних умов формування екологічної культури студентів. Для забезпечення ефективного формування інтересів студентів до оволодіння екологічними знаннями слід враховувати комплекс шляхів і засобів, до яких ми відносимо: новизну змісту навчально-екологічного матеріалу; зв'язок екологічних знань з долями людей, що їх відкрили; використання у змісті навчальних дисциплін екологічного спрямування історичних фактів, подій; показ практичного застосування екологічних знань у зв'язку з життєвими планами та професійними орієнтаціями студентів; застосування сучасних засобів унаочнення екологічних проблем, що розглядаються на заняттях (телебачення, кіно, засоби мультимедіа тощо); використання сучасних особистісно розвивальних дидактичних технологій навчання (проблемне навчання, евристичне навчання, технологія навчальної діяльності в парах тощо); створення позитивного мікроклімату в групі, опора на ситуації успіху, довіра до студентів; застосування системи методів і форм навчання, у якій репродуктивні, інформативні способи навчальної роботи поступово замінюються продуктивними, творчими методами та наближають студентів до майбутньої професійної діяльності через вирішення складних екологічних

проблем як в умовах імітаційного моделювання, так і під час виконання реальної професійної діяльності чи її елементів. Таким чином, раціональний вибір та поєднання словесно-наочних форм і методів навчання (лекційний метод, доповідь, дискусія, навчальний фільм, моделі, схеми тощо) з методами, що ґрунтуються на практичній екологічній діяльності (польові, лабораторні та практичні заняття, екологічні стежки, заняття на відкритому повітрі тощо) та з навчальними іграми екологічного характеру є наступною педагогічною умовою формування екологічної культури студентів аграрного технікуму чи коледжу. Залучення студентів до навчально-пізнавальної діяльності через науково обґрунтовану систему методів навчання є умовою необхідною, але недостатньою для ефективного формування екологічного досвіду майбутніх аграрників.

Посилання

1. Мамешина О. С. Психологічні умови розвитку екологічної свідомості старшокласників у системі позашкільної освіти: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00. 07 / О. С. Мамешина. – К., 2004. – 29 с.
2. Негруца Н. А. Формування екологічного світогляду студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації аграрного профілю у процесі вивчення економічних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. А. Негруца. – К., 2003. – 241 с.
3. Паламарчук О. М. Екологічна свідомість: процес виникнення та динаміка розвитку / О. М. Паламарчук. [Електронний ресурс] – Режим доступу: ecopsy.com.ua/data/zbirki/2003_01/sb01_49.pdf.
4. Погоріла І. О. Напрями екологічного виховання майбутніх лікарів при викладанні медичної біології / І. О. Погоріла, О. В. Романенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.who.int/mediacentre/news/releases/2006/pr32/en/.

Pedagogical conditions of formation of ecological culture of students-agrarians

Savchenko I., lecturer-methodologist of the NUPiP of Ukraine Nizhyn Agrotechnical College,
e-mail: irsavchenko2010@ukr.net

Annotation: *The main task of ecological education is to equip a student with knowledge in the field of natural, technical and social sciences in relation to the features of interaction society and nature, to develop in it the ability to understand and evaluate concrete actions and situations.*

Key words: *ecological education, ecological consciousness, ecological-educational activity, ecological-practical activity., ecologization of educational disciplines.*